

Ortadoğu'nun Yeni Aktörü

ÇİN

Çin'in başta enerji alanında olmak üzere Ortadoğu'ya karşı artan ekonomik bağımlılığı, ülkenin bu coğrafyada siyasi çizgilerini daha net bir şekilde çizmesine yol açıyor.

Altay ATLI

Suriye'deki krizin askerî müdahale olmadan barışçı görüşmeler yoluyla çözülmesi yönünde tavrını net bir şekilde ortaya koyan Çin, müdahale yanlısı Batı'ya karşı Rusya ile birlikte ortak bir duruş sergiliyor. Bu duruşu farklı şekillerde okumak mümkün. İdealist bir perspektiften bakarak savaşa karşı barışın savunulduğunu söyleyebilir ya da realist bir okumayla ekonomik olarak güçlenen Çin ve Rusya'nın bu güçlerini siyasi etkiye çevirmek ve küresel kriz sonrası zayıf düşen Batı'ya karşı bir alternatif güç odağı oluşturmak amacıyla olduklarını ileri sürebiliriz. Meseleye ekonomi penceresinden baktığımızda ise Ortadoğu'ya bağımlılığı giderek artan Çin'in bölgede istikrarsızlık ve belirsizliğin yoğun bir şekilde devam ettiği

ve taşların hızla yer değiştirdiği bir dönemde, ekonomik çıkarlarını korumak ve ilerletmek için siyasi alanda da söz sahibi olma çabasını görüyoruz.

Bugüne değin Çin, dış politikasını tarafsızlık ilkesine dayalı ve ekonomi odaklı bir anlayış üzerine inşa etti. Ne var ki Pekin yönetimi artık bu anlayışın en azından Ortadoğu'da sürdürülebilir olmadığını, bölge siyasetinin dışarısında kaldığı zaman ekonomik çıkarlarının da tehdit altına girdiğini görmeye başladı. Libya'ya müdahale konusunda çekimser kalan Çin, Kaddafi sonrası dönemde bu kararın bedelini, yeniden yapılanan Libya ekonomisindeki enerji, yatırım ve inşaat projelerini Batı ülkelerinin firmalarına kaptırarak ödedi. Bu dönemde Çin medyasında, Libya'daki rejim deği-

şikliği ve Çin'in sürecin dışında kalması nedeniyle yaklaşık 20 milyar dolarlık ekonomik bir kayıp söz konusu olduğuna dair analizler yayınlandı. Bu bağlamda tabiri caizse süttten ağzı yandığı için yoğurdu üfleyerek yemeye başlayan Çin'in, Libya'dan farklı olarak Suriye konusunda çok daha net bir tutum içerisinde olduğu ortada.

Artan enerji bağımlılığı

Çin'in ekonomik açıdan Ortadoğu'ya giderek daha fazla bağımlı hâle gelmesi, Pekin yönetiminin bölgeye yönelik politikalarında belirleyici olan unsurların başında geliyor. Bu bağımlılık, büyük ölçüde, Çin'in başta petrol olmak üzere bölgeden enerji ithalatına ihtiyacından kaynaklanıyor. *BP* şirketinin yayınlamış

olduğu istatistiklere göre, 2012 yılında 483,7 milyon ton petrol tüketmiş olan Çin, bu tüketimin sadece 207,5 milyon tonluk kısmını kendi üretiminden karşılamış. Başka bir deyişle Çin, petrol ihtiyacının yüzde 57,2'sini karşılamak için dışarıya bağımlı durumda. Dahası 2012 yılında Çin'in toplam petrol ithalatının yüzde 53,2'sini Ortadoğu ile yaptığı görülüyor. Kıyaslanacak olursa, 2012'de ABD'nin toplam petrol ithalatında Ortadoğu'nun payı yüzde 25,5. Kısacası, Çin'in Ortadoğu petrolüne ihtiyacı giderek artarken ABD'nin ihtiyacı ise giderek azalıyor.

Çin, Ortadoğu'dan petrol ithalatını büyük ölçüde Suudi Arabistan ve İran'dan gerçekleştiriyor. ABD'yi geçerek Suudi Arabistan'ın en fazla petrol

sattığı ülke haline gelen Çin, Batı'nın ambargosu altında olan İran'ın da bu alandaki en büyük müşterisi. İran ambargo nedeniyle küresel piyasalardan giderek koparken, Çin bir taraftan nükleer enerji konusunda barışçıl amaçlar taşıdığını ileri süren Tahran yönetimine uluslararası arenada destek veriyor, diğer taraftan da ambargo yüzünden petrol karşılığını nakit olarak ödemesi mümkün olmadığı için bunun yerine İran ekonomisine ürün, hizmet ve yatırımlarla katkı sağlıyor.

Çin'in Irak'ın petrol altyapısına yönelik yatırımları da hızla artıyor. Çin Ulusal Petrol Şirketi'nin (CNPC) yaptığı açıklamaya göre, Irak'taki üç petrol yatağında aktif olan şirket şu anda Irak'taki toplam petrol üretiminin yaklaşık yarısını gerçekleştiriyor. Çin'in İran'daki petrol yatırımları ise iki yaktakta toplanıyor ve ambargo nedeniyle Çinli firmaların bu ülkeye ekipman ve teknoloji getirmeleri zor olsa da üretim buralarda da devam ediyor.

Ortadoğu coğrafyasında siyasi ve sosyal sıkıntıların devam ettiği ülkelerden Batılı firmalar uzak dururken, Çin'in büyük devlet firmaları buralardaki imkânları değerlendirmekte oldukça aktif. Son olarak Ağustos ayında Çin'in petrol firmalarından Sinopec'in 3,1 milyar dolar karşılığında ABD enerji firması Apache'nin Mısır'daki petrol sahalarından yüzde 33'lik hisse satın alması, bölgedeki büyük güçler arasında değişmeye başlayan dengeye ilişkin etkili bir örnek. Mübarek yönetiminin sona ermesini takiben Batı sermayesi Mısır'dan çekilirken oluşan boşluğu Çin doldurmuş, Mısır'ın yeni yönetimi bu duruma sıcak bakmış ve hatta Muhammed Mursi devlet başkanı sıfatıyla ilk yurtdışı seyahatini Çin'e yaparak Pekin'den bir dizi sinai yatırım sözü almıştı. Müslüman Kardeşler'in yaklaşık bir yıl süren iktidarı boyunca Mısır'daki Çin yatırımı yüzde 60 arttı. Sinopec'in bahsi geçen yatırımı da Çin'in değişen siyasi koşullara uyum sağladığını ve yatırımlarına devam ettiğini gösteriyor.

Ekonomik ilişkilerde çeşitlilik

Çin ile Ortadoğu arasında enerji alanındaki kuvvetli ilişkiler, enerji dışı alanlara da yansımış durumda. Örneğin, Çin firmaları Suudi Arabistan'da Mekke'deki raylı sistemden ülkenin en büyük alüminyum fabrikasına kadar birçok projeye imza attı. Ortadoğu'nun hemen her ülkesinde Çin'in başta inşaat, telekomünikasyon, altyapı ve madencilik olmak üzere farklı sektörlerde kayda değer

yatırımları mevcut. Diğer yandan, Çin ile Ortadoğu arasındaki ticaret de katlanarak artıyor. Çin Ticaret Bakanlığı'nın verilerine göre, Çin ile Arap ülkeleri arasındaki toplam ticaret hacmi son on yıl içerisinde tam 12 kat artarak 222,4 milyar dolar seviyesine ulaştı ve bu toplam tutarın 119,1 milyar dolarını petrol dışı kalemler oluşturuyor. Küresel kriz sonrası dönemde ABD ve Avrupa gibi başlıca pazarlarında yaşanan talep daralmasının sıkıntısını çeken Çin, pazarını çeşitlendirmeye çalışıyor ve bu anlamda Ortadoğu, Çin için önemli bir fırsat sunuyor. Çin ile Ortadoğu ülkeleri arasındaki ticarete dolar ve euronun giderek devreden çıkartılarak yuan'ın kullanılması ve Çin bankalarının bölge ülkelerinde şube açması ise ticarete ivme kazandırması muhtemel bir etken olarak görülüyor.

Ticaret demişken mutlaka bir parantez açıp Çin ile Ortadoğu arasındaki ekonomik ilişkilerin önemli ve son derece hassas bir boyutuna, yani silah ticaretine değinmek gerekir. Ortadoğu yıllar boyunca Çin'in silah ihracatı için iyi bir pazar ve silah teknolojileri konusunda da alım yapabileceği bir kaynak oldu. ABD, Rusya, Almanya ve Fransa'dan sonra dünyanın en büyük beşinci silah ihracatçısı olan Çin'in Pakistan'dan sonra en büyük müşterisi İran. Diğer yandan Çin'in Bağdat yönetimine de silah satışlarını artırdığı biliniyor. Suriye'de "savaş olmasın, müzakere olsun" diyen Çin'in aynı zamanda Ortadoğu'nun başlıca silah tedarikçilerinden olması çelişkili bir durum gibi görünse de Çin'in bu alanda da Ortadoğu pazarına bağımlılığının arttığı görülüyor. Diğer taraftan Çin silah sanayiinin gelişmesinde İsrail'den tedarik edilen gelişmiş askeri teknolojilerin büyük payının olduğunu da belirtmek gerekiyor.

Ortadoğu'dan artan miktarlarda petrol ithal eden, ihracat malları için bölgede kendisine daha büyük pazar payları arayan ve bölgeye yönelik silah ticaretini sürdüren Çin, ekonomik açıdan Ortadoğu'ya giderek daha fazla bağımlı hâle geliyor. Siyasi dengelerin hızla değiştiği bu bölgede Çin'in "ben ticarete bakarım, siyasete karışmam" şeklindeki yaklaşımı, yerini, Pekin yönetimi istese de istemese de "siyaset masasına oturmazsam ticaretten de olurum" düşüncesine bırakıyor. Ortadoğu'da eskiden sadece tüccar olan Çin, artık bölgenin tam anlamıyla yeni ve etkili bir aktörü hâline geliyor. ■